

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักการบริหารนิยธรรมตามทัศนคติ
ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร*

THE SANGHA'S GOVERNING STRATEGIES ACCORDING TO
THE APARIHANIYA DHARMA ACCORDING TO THE ATTITUDE OF
ECCLESIASTICAL OFFICIAL IN BANGKOK

พระครูใบฎีกาสมพนธ์ รุจาคม (ขนต์โก)¹ และ เกษฎา ผาทอง²

Phrakhrubaideega Sompon Rujacom (Khantigo)¹ and Ketsada Phathong²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻²Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: jaroen1phong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักการบริหารนิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์ การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร จำนวน 95 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ สถิติการบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติอนุมานหรืออ้างอิง ได้แก่ การทดสอบค่า (t-test) และ (One Way ANOVA/F-test) และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยสรุปเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และจดบันทึก

* Received 5 June 2024; Revised 11 June 2024; Accepted 26 June 2024

ผลการวิจัยพบว่า

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 - 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 68.4 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4

2) กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภิธานิธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสมเรียงลำดับคือ ด้านการปกครอง รองลงมาคือ ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ตามลำดับ

3) เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภิธานิธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอภิธานิธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเป็นนิตย เพราะเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อคณะสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พุดง่ายๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกกลุ่มนอกทางหรือนอก

กรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกกลุ่มนอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

คำสำคัญ : กลยุทธ์, การปกครองคณะสงฆ์, อปริหานิยธรรม

Abstract

This research the objectives are as follows: 1) To study the strategies for governing the Sangha according to the principles of Aparihaniyadhamma according to the attitude of the Sangha of Bangkok. 2) To compare the attitudes in using the strategy of governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. 3) To propose guidelines for using Strategy for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. It is a mixed methods research. The sample group used in the quantitative research included 95 monks at all levels in the Bangkok Sangha Administrative Region. The tool used in the quantitative research was a questionnaire. The statistics used in the quantitative data analysis were descriptive statistics, such as percentage values. Mean, standard deviation (S.D.) and inferential or reference statistics such as tests (t-test) and (One Way ANOVA/F-test) and the qualitative sample group is a group of 5 important informants. The tool used in qualitative research is an interview form. Analysis of qualitative data obtained from the interviews. In summary, it is a descriptive text. (Descriptive) obtained from interviews and notes.

The research results found that:

1) General information of the respondents found that most monks were 46 - 55 years old, 57.9 percent, and had 16 - 25 years of age, 40.0 percent. Most had a bachelor's degree, 56.8 percent, and held administrative positions. 68.4

percent are assistant abbots, most have more than 10 years of experience in government, 48.4 percent.

2) The strategy for governing the Sangha according to the principles of Aparihaniyadhamma according to the attitude of the Bangkok Sangha was found to be overall appropriate at the highest level. When considering each aspect, it was found that the suitability in order was Administrative aspect, followed by religious education aspect. Propagation of Buddhism Educational assistance Public utilities and public welfare respectively.

3) Compare the attitudes in using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. Categorized by personal factors, it was found that the Bangkok Sangha monks' age, years of service, education level Administrative position and different experiences in governance There is a strategy for governing the Sangha based on the principles of Aparihaniyadhamma according to attitude, including 6 areas, overall not different. Therefore, it does not meet the set assumptions.

4) Guidelines for using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok. It was found that the Sangha of Bangkok has given importance to governing according to the principles of Aparihaniyadhamma. In particular, it is Regularly meet together Because of the matter of governance There will be many problems. Because the monks lived together a lot. Therefore, the understanding of various matters Whether it is about Dhamma and discipline, rules, regulations, etc. Therefore it is important. If the Sangha does not meet regularly and there is no unison Each side has acted according to their own preferences. The governance of the Sangha will not be orderly. It is also a place of decay. It is not possible for prosperity. But whenever The Sangha meets regularly. meeting in unison and work together in unison to do the duties for which the monks met and consulted together. Then the Sangha will be one. When the Sangha meets continuously and meeting in unison As well as working

together to do the activities that monks should do together. Attitudes in using strategies for governing the Sangha of the Sangha of Bangkok There are similarities. Because they are under the same rules and agreements. Simply put, the Sangha is governed under the Sangha Act. Not deviating from the path or outside the framework of the Dhamma and Vinaya. and respect the ruler. Perform one's duties as a subordinate as ordered by the superior in accordance with the Dhamma and Vinaya. When the Sangha adheres to the principles of Dhamma and Vinaya in the same direction Not freaky Respect the ruler or commander above you and obey his words. Moreover, not being able to resist the power of desire is the difficulty that arises. The administration of the Sangha will be orderly.

Keywords: Strategy, Sangha governance, Aparihaniyadhamma

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม โดยภาพรวมสมัยพุทธกาลพระพุทเจ้าทรงดำเนินการปกครองด้วยวิธีการคัดเลือกกลั่นกรองบุคลากรมาบวชในพระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับ และทรงวางแนววิถีในการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องยึดถือมั่นในพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างเป็นหัวใจใหญ่และเป็นการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง (พระธรรมโกศาจารย์, 2549 : 22)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ດึ้นนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงาน มอบ

อำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการด้านต่างๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง (ธิตฺตฺ หนัณมี, 2557 : 65-77) เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม (กองแผนงาน, 2542 : 16)

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป (พระครูวินัยธรเอก เตชวโร, 2559 : 267-277) ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป (กองแผนงาน, 2542 : 17)

ในการบริหารหมู่คณะนั้น มีหลักธรรมหลายประการที่จะช่วยให้การบริหารจัดการ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ถ้าได้ยึดเอาการบริหารตามหลักธรรมข้อปริหานิยธรรม คือ ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม ย่อมทำให้เกิดความเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อม เพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้วสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรง บัญญัติไว้ 4) ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟัง ถ้อยคำของท่าน 5) ไม่ล่ออำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น 6) ยินดีในเสนาสนะป่า 7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข เพื่อทำ ให้สถาบันสงฆ์ของเราเจริญก้าวหน้าอย่างถาวรมั่นคงเพื่อเป็นที่พึ่งอาศัยทางจิตวิญญาณให้แก่ พุทธศาสนิกชนต่อไป (นริศ ประนมชัย, 2559 : 2-3)

จากประเด็นการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการ ปกครองคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการหรือผู้ปกครองที่ตึ้นนั้นจะต้องมีกลยุทธ์ หรือรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงาน มอบอำนาจ กระจายงานตามความรู้ความสามารถของ

ตน และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เมื่อมีอธิการเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยยึดเอาการบริหารตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้งานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และนำมาซึ่งความศรัทธาปสาทะเลื่อมใสของพุทธบริษัท

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบทัศนคติและเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

เชิงปริมาณ

ประชากร คือ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย ประกอบด้วย เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะเขต รองเจ้าคณะเขต เจ้าคณะแขวง รองเจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 1,797 รูป จากเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครทั้งหมด 50 เขต ส่วนกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สังกัด มหานิกาย จำนวน

95 รูป โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กำหนดความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ตอนที่ 3 แบบสอบถามเปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ สถิติการบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติอนุมานหรืออ้างอิง ได้แก่ การทดสอบค่า (t-test) และ (One Way ANOVA/F-test)

เชิงคุณภาพ

ประชากร คือ พระสังฆาธิการทุกระดับในเขตปกครองคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครสังกัด มหานิกาย จำนวน 5 รูป ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานวิจัยและเป็นตัวแทนของประชากรที่ศึกษาทั้งหมดในการตอบแบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นแบบปลายเปิด ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาแล้วบรรยาย (Descriptive) ให้เหตุผลสรุปประเด็นใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร 2) ทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร และ 3) แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 - 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 68.4 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4

2. ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = .115) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสมเรียงลำดับคือ ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .248) รองลงมาคือ ด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .196) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .248) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .214) ด้านสาธารณูปการ ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .215) และด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .232) ตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ด้านการปกครอง ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการปกครอง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .248) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = .453) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = .467) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .521) พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .501) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการปกครองตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = .498) ตามลำดับ

2) ด้านการศาสนศึกษา ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศาสนศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .196) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = .471) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = .485) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศาสนศึกษาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = .522) ตามลำดับ

3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .238) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = .463) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = .496) พระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = .499) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = .523) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = .543) ตามลำดับ

4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .214) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = .485) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีความ

มุ่งมั่นในพันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = .495) พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .498) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = .502) และพระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = .499) ตามลำดับ

5) ด้านสาธารณูปการ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณูปการ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .215) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม และพระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = .479) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .519) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .522) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = .499) และพระสังฆาธิการมีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสาธารณูปการตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .496) ตามลำดับ

6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมด้านสาธารณสงเคราะห์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .232) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = .475) รองลงมาคือ พระสังฆาธิการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = .488) พระสังฆาธิการมีความสามารถในการจูงใจให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = .501) พระสังฆาธิการมีทักษะในการวางแผนกลยุทธ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม ($\bar{X} =$

4.53, S.D. = .523) พระสงฆ์มีการติดตามประเมินผลด้านสาธารณสุขเคราะหตามหลัก
อปรหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = .502) และพระสงฆ์มีความมุ่งมั่นในพันธกิจด้านสา
ธารณสงเคราะห์ตามหลักอปรหานิยธรรม ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = .482) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของ
พระสงฆ์การกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์การ
กรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ใน
การปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ
แตกต่างกัน สรุปได้ว่า

1) พระสงฆ์การกรุงเทพมหานครที่มีอายุต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครอง
คณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่
เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2) พระสงฆ์การกรุงเทพมหานครที่มีพรรษาต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครอง
คณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่
เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3) พระสงฆ์การกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีกลยุทธ์การ
ปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน
จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4) พระสงฆ์การกรุงเทพมหานครที่มีตำแหน่งทางปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์
การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่
แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5) พระสงฆ์การกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มี
กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปรหานิยธรรมตามทัศนคติ รวมทั้ง 6 ด้าน จำแนกตาม
ประสบการณ์ในการปกครอง โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสงฆ์การ
กรุงเทพมหานคร จากการเก็บข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับวิเคราะห์แนว
ทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสงฆ์การกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า
คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอปรหานิยธรรม โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่าง

เนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่ค่อยหมั่นประชุมกัน และไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่ใช่ระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิตย พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เมื่อคณะสงฆ์มีการประชุมอยู่เป็นนิตย และพร้อมเพรียงกันประชุม ตลอดจนพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำร่วมกัน ทศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ย่อมมีความเหมือนกัน เพราะอยู่ภายใต้กฎกติกาข้อตกลงเดียวกัน พุดง่าย ๆ คือ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่นอกกลุ่มนอกทางหรือนอกกรอบพระธรรมวินัย และให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชาตามผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งตามพระธรรมวินัย เมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่นอกกลุ่มนอกทาง ให้ความเคารพเจ้าคณะผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนและเชื่อฟังถ้อยคำของท่าน อีกทั้งไม่ลุอำนาจต่อตณหา คือ ความยากที่เกิดขึ้น การปกครองคณะสงฆ์ก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการมีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า หลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับอปริหานิยธรรมว่าเป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อว่า อปริหานิยธรรม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของ อปริหานิยธรรม ว่า “เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว

สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง” คือการถือธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีเสื่อมเลย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระทวิป กุลยาณธมโม (เล็กบัณฑิตย์) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ หลักปธานียธรรมว่า “เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ซึ่งธรรม 7 ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายสงฆ์

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติรวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีความต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครอง มีทัศนคติต่อกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมที่ไปในทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธีรเดช ธีรเตโช (เกษตรสุนทร) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรเทศบาลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน สถานภาพ และศาสนาที่นับถือ พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งยังสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุชาติ อาภัสสโร (ผึ่งผาย) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรมของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่มีเพศ และระดับการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักอปริหานิยธรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ส่วนบุคลากรที่มีอายุ และตำแหน่งต่างกัน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากมีอายุ 46 - 55 ปี ร้อยละ 57.9 และมีพรรษา 16 - 25 พรรษา ร้อยละ 40.0 ส่วนมากมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 56.8 และมีตำแหน่งทางปกครองเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสร้อยละ 68.4 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการปกครองมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 48.4

2. ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปธานิธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร พบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปธานิธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = .115)

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนคติในการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางปกครอง และประสบการณ์ในการปกครองต่างกัน มีกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปธานิธรรมตามทัศนคติรวมทั้ง 6 ด้าน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. ผลการวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร จากการเก็บข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับวิเคราะห์แนวทางการใช้กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญในการปกครองตามหลักอุปธานิธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ เพราะว่าเรื่องของการปกครอง จะมีปัญหาหลายอย่างเนื่องจากพระสงฆ์อยู่ด้วยกันมาก เพราะฉะนั้นความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะสงฆ์ไม่คอยหมั่นประชุมกันและไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามความชอบใจของตนแล้ว การปกครองคณะสงฆ์จะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ แต่เมื่อใดก็ตาม คณะสงฆ์หมั่นประชุมกันเป็นนิത്യ พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน เมื่อนั้นคณะสงฆ์ก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปธานิธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น พระสังฆาธิการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ควรรักษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตาม

หลักอภินิหารนิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครนี้ไว้ และพยายามพัฒนาให้มีความต่อเนื่องต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภินิหารนิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครแยกเป็นแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบถึงผลการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภินิหารนิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร กับคณะสงฆ์อื่น ๆ
3. ควรนำเอากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภินิหารนิยธรรมตามทัศนคติของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานครไปบูรณาการใช้กับคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- อิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหะวัตถุ 4 เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.
- นริศ ประนมชัย. (2559). การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภินิหารนิยธรรม 7. ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 1(1), 1-15.
- พระครูวินัยธรเอนก เดชวโร. (2559). การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ตามทัศนะเชิงพุทธบูรณาการ. มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 5(2), 461-473.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.